

ALTE MONEDE ANTICE ȘI BIZANTINE DESCOPERITE LA CAPIDAVA, JUDEȚUL CONSTANȚA

CLAUDIU MUNTEANU

Muzeul Național Brukenthal Sibiu
claudiu.munteanu@brukenthalmuseum.ro

SILVIU I. PURECE

Facultatea de Istorie „Nicolae Lupu” Sibiu
arheo_spi@yahoo.com

CAROL SZATMARI

DJCCPCN Sibiu
szatmaricarol@yahoo.com

Key words: *Capidava, coin, roman, byzantine.*

Abstract. *This article offers informations regarding 71 coins, representing stray finds from Capidava, Constanța district. The coins are imperial and late roman, as well as byzantine. These were discovered in two stages: first, during a land evaluation, in 1991 and second, between 1998-2001, by participating students at the archaeological excavations.*

Cetatea romano-bizantină de la Capidava a beneficiat, cu mici întreruperi, de cercetări arheologice de amploare încă din anul 1924, dar materialul numismatic publicat este încă destul de sărac¹, în comparație cu cel din alte situri dobrogene.

Introducem în circuitul științific date referitoare la 71 de monede romane și bizantine, la care se adaugă alte posibile 3 (turnate), descoperite fortuit în perimetrul localității (imediata apropiere a clădirii fostului C.A.P.) și în exteriorul perimetrului cetății, respectiv malul Dunării, în fața portului antic. Singura excepție este exemplarul cu nr. 8, descoperit în zona termelor. Din zona fostului C.A.P. provin exemplarele cu nr. 1, 4, 6, 9, 10, 11, 13, 14, aparținând colecției private Silviu I. Purece; acestea au fost descoperite în

urma unei periegeze efectuate în anul 1991. De pe malul Dunării provin majoritatea exemplarelor, descoperite de studenți sibieni aflați în practică arheologică la situl respectiv, dintre care câteva au ajuns în colecția numismatică a Muzeului Național Brukenthal. Acestea au fost descoperite între anii 1998 – 2002.

CATALOGUL MONEDELOR

MONEDE ROMANE

Septimius Severus

1. AR, *denar*; ↓; 2,96 g; 18 x 20 mm.
RIC IV/I, 308. Roma, anii 202 - 210.
Zona fostului C.A.P., 1991.

Maximianus Herculus

2. Billon, *follis*; ↑; 10,59 g; 23 mm.
RIC, 531. Heraclea, officina Γ, anii 294 – 297.
Sat, 2001.

Constantinus I sau Licinius

3. AE 4, *follis*, ↓; 1, 94 g; 17 x 19 mm.

¹ Ocheșanu – Papuc 1976; Covacef 1980; Poenaru Bordea 1976-1980; Vertan – Custurea 1980; Poenaru Bordea 1983-1985; Custurea 1995-1996; Custurea 2000; Vertan 2002; Custurea 2007; Gândilă 2003-2005; Gândilă 2006-2007; Gândilă 2007.

Av. Ilizibil, Rv. IOVI CON-SERVATORI.
RIC VII, 51, Heraclea, anii 321 - 324.

Sigla

Portul antic, 2000.

Constantinus I

4. AE 4, ↑; 2,90 g; 19 mm.
RIC VII, 26. Cyzic, anii 321 - 325.

Sigla SMKA
Zona fostului C.A.P., 1991.

Constantinus I

5. AE 4; ↓; 1,59 g; 17 x 18 mm.
LRBC I, 908. Heraclea, anii 330 - 335.

Sigla ·SMHA
Portul antic, 1998.

Constantius II

6. AE 4; ↑; 2,09 g; 15 x 16 mm.
LRBC II, 1125. Siscia ?, anii 346 - 350.

Sigla ASIS ?
Zona fostului C.A.P., 1991.

Constantius II

7. AE 4; ↘; ? g; 16 x 18 mm.
LRBC II, 1639. Thessalonic, anii 346 – 350.

Sigla [SM]T[A]
Portul antic, 1998.

Constantius II

8. AE 4; ↘; 4,5 g; 21 x 23 mm.
LRBC II, 2488. Cyzic, anii 351 – 354.

Sigla ·SMKA, în câmpul din stânga Γ.
Periegheză terme, 1998.

Constantius II

9. AE 4; ↘; 3,77g; 17 x 19 mm.
LRBC II, 1900. Heraclea, anii 351 - 354.

Sigla SMHB
Zona fostului C.A.P., 1991.

?

10. AE 4; 1,79 g; 16 x 16,5 mm.
Rv. [FEL TEMP REP]ARATIO
Zona fostului C.A.P., 1991.

?

11. AE 4; 2,06 g; 17 x 19 mm.
Rv. FEL TEMP REPARATIO
Zona fostului C.A.P., 1991.

Valens

12. AE 4; ↑; 1,45 g; 16 x 18 mm.
LRBC II, 1705. Thessalonic, anii 364 – 367.

Sigla TEST
Portul antic, 1998.

Theodosius I

13. AE 4; ↓; 1,19 g; 12 x 13 mm.
LRBC II, 2421. Nicomedia ?, anii 383 – 392.

Probabil sigla de tipul ·SMNA
Zona fostului C.A.P., 1991.

Theodosius I ?

14. AE 4; ↓; 2,92 g; 18 mm.
Tip SPES REIPUBLICAE?

Anii 388 - 393 ?
Zona fostului C.A.P., 1991.

15. AE 4, 0,46 g; 7 x 8 mm.
16. ½, AE 4, 0,70 g; 8 x 13 mm.
17. AE 4, 1,73 g; 13 x 14 mm.
18. AE 4, 0,40 g; 9 mm.
19. AE 4, 0,39 g; 8 x 10 mm.
20. AE 4, 0,26 g; 7 x 8 mm.
21. AE 4, 0,60 g; 8 x 9 mm.
22. AE 4, 0,42 g; 10 x 11 mm.
23. AE 4, 0,66 g; 9 x 10 mm.
24. AE 4, 0,25 g; 7 mm.
25. AE 4, 0,28 g; 9 x 11 mm.
26. AE 4, 0,73 g; 9 mm.
27. ¾, AE 4, 0,32 g; 6 x 7 mm.
28. AE 4, 0,69 g; 11 mm.
29. AE 4, 2,24 g; 13 x 14 mm.
30. AE 4, 0,33 g; 8 x 9 mm.
31. AE 4, 1,28 g; 11 mm.
32. AE 4, 0,84 g; 8 x 10 mm.
33. AE 4, 0,55 g; 9 x 10 mm.
34. AE 4, 0,62 g; 10 mm.
35. AE 4, 0,55 g; 9 x 11 mm.
36. AE 4, 0,81 g; 11 x 12 mm.
37. AE 4, 2,43 g; 15 x 17 mm.
38. AE 4, 1,06 g; 15 x 16 mm.
39. AE 4, 1,52 g; 16 mm.

40. AE 4, 1,32 g; 15 x 16 mm.
41. AE 4, 1,60 g; 12 x 14 mm.
42. AE 4, 0,39 g; 11 mm.
43. AE 4, 1,18 g; 14 x 15 mm.
44. AE 4, 1,15 g; 14 x 15 mm.
45. AE 4, 0,78 g; 10 mm.
46. $\frac{3}{4}$, AE 4, 0,90 g; 11 x 12 mm.
47. AE 4; 1,79 g; 15 x 16 mm.
48. AE 4, 0,96 g; 8 mm.
49. AE 4, 0,74 g; 14 x 15 mm.
50. AE 4, 0,54 g; 10 x 11 mm.
51. AE 4, 0,73 g; 12 x 13 mm.
52. AE 4, 0,78 g; 10 mm.
53. AE 4, 0,88 g; 11 x 12 mm.
54. $\frac{3}{4}$, AE 4, 0,78 g; 10 x 13 mm.
55. AE 4, 0,53 g; 10 x 11 mm.
56. AE 4, 0,85 g; 9 x 10 mm.
57. AE 4, 0,55 g; 8 mm.
58. AE 4, 0,68 g; 12 x 13 mm.
59. AE 4, 0,78 g; 11 mm.
60. AE 4 0,87 g; 12 x 13 mm.
61. AE 4, 1,21 g; 13 x 14 mm.
62. AE 4, 1,12 g; 10 mm.
63. AE 4, 0,62 g; 11 x 12 mm.
64. AE 4, ? g, 11 x 12 mm.
65. AE 4, 0,83 g; 11 x 12 mm.
66. AE 4, 0,68 g; 11 x 12 mm.

MONEDE BIZANTINE

Justinian I

67. AE, *decanumnia*, 14 x 15 mm.
MIB, p. 133, nr. 99 sau p. 138, nr. 118 a,
Constantinopol sau Nicomedia. Anul 21. 547
p.Chr.
68. AE, *decanumnia*, 15 x 16 mm.
MIB, p. 133, nr. 99 sau p. 138, nr. 118 a,
Constantinopol sau Nicomedia. Anul 21. 547
p.Chr.

Justin II sau Mauriciu

69. AE, $\frac{1}{2}$ *folis*, 4,47 g; 19 x 21 mm.
An 7 al domniei.

Vasile II / Constantin VIII

70. AE, *folis* anonim, clasa A2 (3), var. 3, 5
sau 20, 24 b.
DOW III, 2, pp. 651, 652 sau 658, 661.

71. AE, *folis* anonim, clasa A2 (3), var. 14,
22, 35, 41.
DOW III, 2, pp. 655, 658, 665, 668.

MONEDE ? TURNATE²

72. AE 4, 0,55 g; 9 x 10 mm.
73. AE 4, 0,64 g; 7 x 8 mm.
74. AE 4, 0,40 g; 8 x 9 mm.

Așadar, din cele 74 de piese din catalog, există informații concrete doar despre 19, adică 14 romane și 5 bizantine. În ceea ce privește datarea, două monede romane aparțin secolului III, iar restul pieselor care se pot cataloga aparțin secolului IV. Din numărul de 5 monede bizantine, 3 aparțin secolului VI, iar restul perioadei secolelor X-XI. Piesele cu nr. 15 – 66 s-au aflat, din nefericire, într-o stare avansată de degradare, făcând imposibilă catalogarea lor. Ca și în alte loturi mai mari de monedă capidavensă studiată, monedele secolului IV domină, atât prin numărul pieselor lizibile, și, deci determinabile, cât și celei mai mari părți dintre cele ilizibile, situație dedusă prin observarea caracteristicilor generale ale pieselor.

Moneda cea mai timpurie din catalog este un denar imperial emis de Septimius Severus. Aceasta nu este singura monedă emisă în timpul acestui împărat, adăugându-se numărului destul de redus (2 sau 3 exemplare), cunoscute deja a fi fost descoperite aici³. Cealaltă piesă din secolul III este un *folis* de la Maximianus Herculius, aflat într-o stare bună de conservare. Aceste două monede sporesc numărul redus de piese databile în secolele I-III e.n., descoperite în cetate, în exteriorul ei și în împrejurimi (42 de exemplare cunoscute până în anul 2007)⁴.

Monede care au aparținut circulației monetare a secolului IV sunt cele mai bine documentate în catalog. Acest fenomen este observabil și în componența celorlalte loturi

² Piesele se aflau într-o stare avansată de degradare, complet ilizibile, însă prezentau un element comun: o codiță de turnare.

³ Ocheșanu – Papuc 1976, p. 216; Vertan 2002, p. 328; Gândilă 2007, p. 610.

⁴ Vertan 2002, pp. 286, 327; Gândilă 2007, p. 608.

publicate⁵, fiind cunoscute 212 piese din secolele IV-V (până în anul 2007)⁶. Din nou se remarcă predominanța monedelor din prima jumătate a acestui secol, având ca emitenți membri ai casei Constantinilor⁷. Între monedele databile în secolul IV, cele emise de Constantinus I, dar, mai ales, de Constantius II, sunt bine reprezentate, la care se mai adaugă cele câteva piese emise de Valens și Theodosius I.

Piese din catalog, emise de Justinian, se adaugă numărului redus deja cunoscut în literatura de specialitate⁸. De asemenea, monede cu valoarea de $K = 20$ nummia, emise de Justin II, au mai fost descoperite la Capidava⁹. Folles și jumătăți de follis sunt cele mai frecvente nominale bizantine la Capidava, atât în perioada timpurie¹⁰, cât și în cea târzie¹¹. Ca și celelalte piese menționate mai sus, și aceste 3 monede bizantine timpurii sporesc numărul celor cunoscute până în anul 2007, de 170 de exemplare¹². Folles anonimi au fost descoperiți aici în număr destul de mare, peste 100 de exemplare fiind publicate până acum¹³.

⁵ Poenaru Bordea 1976-1980, p. 247sq; Covacef 1980, p. 268sq; Poenaru Bordea 1983-1985, p. 169sq.

⁶ Gândilă 2007, p. 608.

⁷ Cu piese reprezentate în toate loturile mai mari studiate: Poenaru Bordea 1976-1980, p. 248; Covacef 1980, p. 268; Poenaru Bordea 1983-1985, p. 170; Gândilă 2007, p. 610.

⁸ Covacef 1980, p. 256; Gândilă 2003-2005, pp. 131, 111sq., 114sq.

⁹ Vertan – Custurea 1980, p. 355; Covacef 1980, p. 270; Gândilă 2003-2005, p. 131; Gândilă 2006-2007, p. 116sq.

¹⁰ Gândilă 2006-2007, p. 98, 112.

¹¹ Custurea 1995-1996, pp. 301-307.

¹² Gândilă 2007, p. 608.

¹³ Custurea 1995-1996, pp. 301-307; Custurea 2000, p. 134; Gândilă 2007, pp. 608, 616; Custurea 2007, p. 631.

BIBLIOGRAFIE / BIBLIOGRAPHY

- Covacef 1980 Z. Covacef, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din sectorul V al cetății Capidava (Campaniile din anii 1975, 1976, 1978, 1979)*, în: *Pontica*, XIII, 1980.
- Custurea 1995-1996 Gabriel Custurea, *Catalogul monedelor bizantine anonime descoperite la Capidava*, în: *Pontica*, XXVIII-XXIX, 1995-1996.
- Custurea 2000 Gabriel Custurea, *Circulația monedei bizantine în Dobrogea (sec. IX - XI)*, Constanța, 2000.
- Custurea 2007 Gabriel Custurea, *Monede bizantine descoperite recent în Dobrogea (sec. IX-XIII)*, în: *Pontica*, XL, 2007.
- Gândilă 2003-2005 Andrei Gândilă, *Sixth-to-Seventh Century Coin Circulation in Dobrudja*, în: *CN*, IX-XI, 2003-2005.
- Gândilă 2006-2007 Andrei Gândilă, *Early byzantine Capidava: the numismatic evidence*, în: *CN*, XII-XIII, 2006-2007.
- Gândilă 2007 Andrei Gândilă, *Greek Imperial, Roman, Byzantine and Ottoman Coin Finds from Capidava (1966-2006) in the Collection of the National History Museum of Romania*, în: *Pontica*, XL, 2007.
- Ocheșeanu – Papuc 1976 R. Ocheșeanu, Gh. Papuc, *Monede grecești, romane și bizantine descoperite în Dobrogea*, în: *Pontica*, IX, 1976.
- Poenaru Bordea 1976-1980 Gh. Poenaru Bordea, *Cîteva monede romane și bizantine descoperite întâmplător la Capidava*, în: *BSNR*, LXX–LXXIV, 1976–1980.
- Poenaru Bordea 1983-1985 Gh. Poenaru Bordea, *Alte cîteva monede descoperite la Capidava*, în: *BSNR*, LXXVII–LXXIX, 1983-1985.
- Vertan – Custurea 1980 Antoaneta Vertan, Gabriel Custurea, *Descoperiri monetare în Dobrogea*, în: *Pontica*, XIII, 1980.
- Vertan 2002 Antoaneta Vertan, *Circulația monetară în Dobrogea romană (secolele I - III)*, Cluj-Napoca, 2002.

ABREVIERI / ABBREVIATIONS

- DOW Philip Grierson, *Dumbarton Oaks Catalogues Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, vol. III, Leo III to Nicephorus III, 717/1081; Part 2, Basil I to Nicephorus III (867-1081)*, Washington, 1973.
- LRBC P. V. Hill, J. P. C. Kent, *Late Roman Bronze Coinage. Part I, The Bronze Coinage Of The House of Constantine, A.D. 324-346*, London, 1972.
- R. A. G. Carson, J. P. C. Kent, *Late Roman Bronze Coinage. Part II, Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire, A.D. 346-498*, London, 1972.
- MIB W. Hahn, M. A. Metlich, *Money of the Incipient Byzantine Empire (Anastasius I/ Justinian I, 491/565)*, Wien, 2000.
- RIC The Roman Imperial Coinage, London.

1

2

4

5

8

9

12

67

68